

A DÉL-ALFÖLDI RÉGIÓ KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSAINAK HELYZETELEMZÉSE

Készítették:

Kállay László

Kőhegyi Kálmán

KISVÁLLALKOZÁS-FEJLESZTÉSI INTÉZET

2001. december

A tanulmányban a kis- és középvállalkozások törvény által meghatározott definícióját használjuk, ami az Európai Bizottság ajánlásához hasonló logikát követ, de a hazai viszonyokra adaptált árbevételi és mérleg-főösszeg határokat alkalmaz.

A Dél-alföldi Régió gazdasági profilja

A Dél-alföldi Régió profilját alapvetően meghatározza, hogy az országos átlagnál jóval kisebb a nagyvállalatok szerepe, azonban az így keletkezett rést nem töltik ki teljes egészében a kis- és középvállalkozások.

1. Országosan a Dél-alföldi Régióban a legalacsonyabb a nagyvállalatok súlya a foglalkoztatásban és a tőkeszerkezetben. Ez a sajátosság azért nagyon fontos, mert a magyar gazdaságban a nagyvállalkozások jelentik a fejlődés húzóerejét, és sok tekintetben meghatározzák egy-egy régió gazdasági fejlődését. Nem elég tehát arra törekedni, hogy a kis- és középvállalkozások szerepe növekedjen a régióban, mert látni kell, hogy a nagyvállalatok erősödő jelenléte nélkül ennek nem jók az esélyei.
2. Csökkent a Dél-alföldi Régióban az adóbevallást benyújt gazdasági társaságok száma, 19 200-ról 17 700-ra. Ugyancsak csökkent az ebben a vállalati körben alkalmazottak száma 176 ezerrel 164 ezerre. Mindkét adatot fontos figyelmeztető jelnek tekintjük, ami arra utal, hogy a Dél-alföldi Régió gazdasági teljesítőképessége a vállalati szektor meghatározó részében csökken. A korábbi elemzés azt is megmutatta, hogy ez a probléma országos összehasonlításban is tetten érhető.
3. A viszonylag kisebb nagyvállalati kör miatt kisebb a régió exportorientációja, és inkább a belső piacra orientáltak a vállalkozások.
4. A Dél-alföldi Régiót kissé csökkenő foglalkoztatási és forrásbevonási képesség jellemzi. Mind a tőke-, mind a hitelfinanszírozásban gyengébbek a mutatói, mint az országos átlag. Ez szoros összefüggésben van azzal, hogy a jövedelemtermelési képesség szintén átlag alatti, ami azért figyelmeztető jel, mert ez a jövőben mind a foglalkoztatásra, mind a további forrásbevonásra kihat.
5. A Dél-alföldi Régió ágazati szerkezetében tükröződni látszik a hagyományos mezővárosi gazdasági kultúrára épülő szerkezet. Kiemelkedő szerepet játszik a mezőgazdaság, az élelmiszeripar, valamint a kereskedelem, amely ágazatok mellett a könnyűipar részesedés magas.
6. A Dél-alföldi Régió kistérségi szerkezetét alapvetően a városnagyságok határozzák meg. Szeged, Kecskemét és Békéscsaba a három nagy vállalkozási központ, amelyek mellé Baja (egyébként korábban maga is megyeszékhely) zárkózik fel. A középmezőnyt Kiskunhalas, Kiskunfélegyháza, Kalocsa, Kiskőrös és Orosháza képviselik.

A fenti jellemzők alapján kijelenthető, hogy a Dél-alföldi Régió az országnak az térsége, ahol a kis- és középvállalkozások viszonylagos jelentősége a legnagyobb. A jelenlegi tendenciák alapján itt látszik a legfontosabbnak az, hogy a fejlesztési programok segítsék a jelenleg működő

kis- és középvállalkozások versenyképességének javulását, és a további kisvállalkozások létrejöttét.

A mikro-, a kis- és a középvállalkozások definíciója

Vállalkozás minden olyan önálló piaci kapcsolatokkal rendelkező, gazdasági szervezet, amely profitorientáltan gazdálkodik és fő tevékenysége az, hogy statisztikai értelemben vett termelést (jövedelemtermelést) végez.

A vállalat fogalmát a vállalkozás szinonimájaként használjuk. Ezt azért tehetjük meg, mert a gazdasági társaságok és más szervezetek esetén a vállalati forma egyértelmű, de a magyar jogi szabályozás az egyéni vállalkozót is gyakorlatilag egyéni céggént kezeli.

Azok a vállalati szervezeti formák, amelyeket vállalkozásnak tekinthetünk a következők.

Az egyéni vállalkozó, a társasági törvényben szereplő valamennyi forma (közkereseti társaság, betéti társaság, egyesülés, közös vállalat, korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság), valamint a szövetkezet.

A szervezetek egy csoportját szervezeti formai okokból kizárjuk a vállalkozás fogalmából. Számos olyan szervezeti forma van, amely folytathat, de nem szükségképpen folytat vállalkozási tevékenységet. Ide elsősorban a non-profit (nem nyereségérdekeltségű) szervezeteket soroljuk. Ezek lehetséges formái a közhasznú társaság, az egyesület, a köztestület, az alapítvány és a közalapítvány. Jóllehet a non-profit szervezetek eredeti rendeltetése nem a vállalkozói tevékenység, a hazai gyakorlatban egy részük mégis elsősorban ezt teszi. A "vállalkozó" non-profit szervezeteket a vállalkozói szférába kellene sorolni, ez a megkülönböztetés azonban a gyakorlatban nem alkalmazható. Ezért a non-profit szervezeteket nem soroljuk a vállalkozások közé.

Nem tekintjük vállalkozásnak az MRP (munkavállalói résztulajdonosi program) és az MBO (management buy-out) szervezeteket sem, abból a megfontolásból, hogy ezek tulajdonosi szervezetek, amelyek révén a tagok vállalkozásokban szereznek és gyakorolnak tulajdonjogot. Vállalkozásnak az a szervezet minősül, amelynek tulajdonjogát az MRP vagy az MBO révén gyakorolják.

Vannak olyan szervezet-típusok, amelyek keretében folytatnak ugyan gazdálkodást sőt esetenként vállalkozást is, tevékenységük azonban valamilyen szempontból annyira kötött, hogy nem soroljuk őket a vállalkozói szférába. Így egyértelműen kizárjuk a kis- és közepes vállalkozások kategóriájából a következő szervezeti formákat: helyi és központi költségvetési szerveket, a kamarákat, az egyesületeket, köztük a munkáltatói, munkavállalói, szakmai érdekképviselői szervezeteket, a különböző társadalombiztosítási, befektetési, garancia alapokat.

A tanulmányban a vállalkozások méret szerinti definíciójában azokat a létszámhatárokat alkalmazzuk, amelyeket a kis- és közepes vállalkozásokról szóló ¹[1]törvény határoz meg. A törvény szerint:

(1) Kis- és középvállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek

- összes foglalkoztatotti létszáma 250 főnél kevesebb és
- éves nettó árbevétele legfeljebb 4.000 millió Ft, vagy mérleg-főösszege legfeljebb 2.700 millió Ft, továbbá
- megfelel a (4) bekezdésben foglalt feltételeknek.

(2) Kisvállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek összes foglalkoztatotti létszáma 50 főnél kevesebb és

¹[1] 1999. évi XCV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról.

- éves nettó árbevétele legfeljebb 700 millió Ft, vagy mérleg-főösszege legfeljebb 500 millió Ft, továbbá megfelel a (4) bekezdésben foglalt feltételeknek.

(3) Mikrovállalkozás az olyan kisvállalkozás, amelynek összes foglalkoztatotti létszáma 10 főnél kevesebb.

(4) Egy vállalkozás akkor minősül kis- és középvállalkozásnak, ha abban az állam, az önkormányzat, vagy az (1) bekezdés szerinti vállalkozáson kívül eső vállalkozások tulajdoni részesedése - tőke vagy szavazati jog alapján - külön-külön és együttesen sem haladja meg a 25%-ot.

Vagyis a kisvállalkozások különböző kategóriáit a törvény az alábbiak szerint definiálja:

Mikrovállalkozás Összes foglalkoztatott létszáma 10 főnél kevesebb

Kisvállalkozás Összes foglalkoztatott létszáma 10-49 fő és éves nettó árbevétele legfeljebb 700 millió forint, vagy előző évi mérleg-főösszege 500 millió forint

Középvállalkozás Összes foglalkoztatott létszáma 50-249 fő és éves nettó árbevétele legfeljebb 4.000 millió forint, vagy előző évi mérleg-főösszege 2.700 millió forint

A jelentésben a fenti meghatározásokat követjük,²[2] némi megszorítással. Egyrészt jól tudjuk, hogy a meghatározó tulajdonosi befolyás nem feltétlenül kötődik tulajdoni arányokhoz. A társasági szerződések számtalan esetben nagyobb rendelkezési jogosultságot tartalmaznak, mint amekkorát a tulajdoni hányadok mechanikus figyelembe vétele indokolna. Ezekre értelemszerűen ebben az elemzésben nem lehtünk tekintettel. Másrészt csak a meghatározó állami és önkormányzati befolyást tudjuk értelmezni, a nagyvállalatit nem. Nem tudjuk ugyanis azt megmondani, hogy az a kisvállalkozás, amelynek jegyzett tokéjében 25 százalékot meghaladó mértékben van jelen a belföldi magán, vagy a belföldi társasági, vagy a külföldi tulajdon, akkor az hány személy, vagy vállalkozás tulajdonában van, vagyis van e közöttük legalább egy olyan, amely nem kis- vagy középvállalkozás.

2000-ben 277 ezer társas vállalkozás nyújtott be adóbevallást. Közülük csak a foglalkoztatott létszámot figyelembe véve 5794 közepes és nagyvállalat található. Ha azonban az egyéb megkötéseket is figyelembe vesszük, akkor a közepes és nagyvállalatok száma 10 080-ra nő, vagyis 4286 létszám szerint kisvállalkozás minősül árbevétele, mérleg-főösszege, vagy tulajdonosi köre miatt közepesnek, vagy nagyinak.

A fent közölt, törvény szerinti definíció a létszámhatárok tekintetében megegyezik a az Európai Bizottság által ajánlottakkal. Az árbevétel és a mérleg-főösszeg határai azonban különböznek. A Bizottság ajánlása a következő:

	Kicsi	Közepes
Árbevétel	7 millió EURO	40 millió EURO

2[2] Zavar forrása lehet, hogy a kisvállalkozás gyűjtőfogalma nem csak a 11-50 főt foglalkoztató vállalkozásokat jelenti, hanem egyúttal mindazokat a vállalkozásokat is, amelyek foglalkoztatottainak száma **kisebb ötvennél**, vagyis a mikrovállalkozásokat is magában foglalja. Hasonlóképpen a **mikrovállalkozások** egyúttal a gyakran külön kezelt **alkalmazott nélküli vállalkozásokat** is magukban foglalják. Vagyis mindkét fogalom „lefelé nyitott” és a szövegösszefüggés dönti el, hogy éppen milyen értelemben használjuk ezeket a fogalmakat. Ebben a fejezetben szinte kizárólag statisztikai összefüggések, táblázatok alapján fogalmazzuk meg mondanivalónkat. A **táblázatok fejléce igazít el a használt fogalmak tartalmát illetően**. Ha a táblázat fejlécében csak kisvállalkozások szerepelnek (vagyis mikrovállalkozások és alkalmazott nélküli vállalkozások külön nem), akkor az a mikrovállalkozásokat és az alkalmazott nélküli vállalkozásokat is magában foglalja. Ha a kisvállalkozások mellett mikrovállalkozások is szerepelnek a fejlécben, de alkalmazott nélküli vállalkozások nem, akkor a mikrovállalkozások az alkalmazott nélküli vállalkozásokat is magukban foglalják.

	(1,75 milliárd Ft)	(10 milliárd Ft)
Mérleg-főösszeg	5 millió EURO (1,25 milliárd Ft)	27 millió EURO (6,75 milliárd Ft)

Mint látható a különbségek nagyok; a hazai gyakorlatban alkalmazott értékek az EU normák 40%-át teszik ki. Az arányok nagyjából megfelelnek az EU-átlag és a magyar vállalkozások jövedelemtermelési képességében meglévő különbségnek (lásd a következő táblázatot).

Az Európai Unió és Magyarország vállalkozásainak néhány összehasonlító mutatója

Megnevezés		mikro	kis	közepes	nagy	összes
A vállalkozások száma (ezer db)	EU	18 040	1 130	160	40	19 370
	Mo.	605	22	6	2	634
Foglalkoztatottak száma (ezer fő)	EU	38 360	21 320	14 870	38 680	113 230
	Mo.	1 040	405	551	941	2 937
Átlagos méret (fő)	EU	2	20	90	1 035	6
	Mo.	2	18	92	471	5
Árbevétel/vállalkozás (millió ECU)	EU	0,2	3,0	16,0	175,0	0,8
	Mo.	0,04	0,9	3,5	33,2	0,13
Hozzáadott érték/fo (1000 ECU/fo)	EU	30	40	50	55	40
	Mo.	3,4	6,6	12,7	18,1	10,3
Munkaköltség/ VA (százalék)	EU	38	63	60	53	53
	Mo.	35	47	33	27	31
Arányok						
Átlagos méret	Mo./ EU	0,86	0,92	1,02	0,45	0,77
Árbevétel/vállalkozás	Mo./ EU	0,18	0,31	0,22	0,19	0,17
Hozzáadott érték/fo	Mo./ EU	0,11	0,16	0,25	0,33	0,26
Munkaköltség/ VA	Mo./ EU	0,91	0,75	0,55	0,52	0,59

Forrás: "The European Observatory for SMEs 2000 Sixth Report" és az APEH adatai alapján számolva

Megemlítjük, hogy a Európai Unió országaiban számos más definíciót is alkalmaznak. Ezek országonként és szakterületenként változnak. Statisztikai, elemzési célra a magyar törvény definíciója a legmegfelelőbb annak szem előtt tartásával, hogy az árbevételre és a mérleg-főösszegre vonatkozó korlátozások eltérnek az EU-ban használatostól.